

NACIONĀLĀ ELEKTRONISKO
PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻU PADOME

Rīgā,

2014. gada 3. marts

Lēmums Nr. 74

**Par vadlīniju „Vadlīnijas Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma
piemērošanai, veidojot ziņu, informatīvi dokumentālos un diskusiju
raidījumus, it īpaši pirmsvēlēšanu laikā” apstiprināšanu**

Pamatojoties uz Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma 60. panta pirmās daļas 11. un 13. punktu, Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome, turpmāk – Padome,

nolemj:

Apstiprināt vadlīnijas „Vadlīnijas Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma piemērošanai, veidojot ziņu, informatīvi dokumentālos un diskusiju raidījumus, it īpaši pirmsvēlēšanu laikā” šā lēmuma pielikumā noteiktajā redakcijā.

Pielikumā: Vadlīnijas Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma piemērošanai, veidojot ziņu, informatīvi dokumentālos un diskusiju raidījumus, it īpaši pirmsvēlēšanu laikā, uz 4 lp.

Padomes priekšsēdētājs

A. Dimants

G. Keistere
T. 67221848

A. Dimants

**Vadlīnijas Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma piemērošanai,
veidojot ziņu, informatīvi dokumentālos un diskusiju raidījumus, it īpaši pirmsvēlēšanu
laikā**

Vadlīnijās tiek aplūkoti galvenie principi un profesionālie standarti, lai fakti un notikumi elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmās un raidījumos tiktu atspoguļoti godīgi, objektīvi, veicinot viedokļu apmaiņu un atbilstoši žurnālistikas un ētikas pamatprincipiem (Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma, turpmāk – EPLL, 24. panta ceturtnā daļa).

Vadlīnijas ir izstrādātas, ievērojot Latvijas Republikas Satversmē, EPLL un citos elektronisko plašsaziņas līdzekļu nozari regulējošos Latvijas Republikas normatīvajos aktos noteikto, kā arī, ņemot vērā Latvijas sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu (valsts SIA „Latvijas Televīzija”, valsts SIA „Latvijas Radio”) rīcības kodeksos, Latvijas Žurnālistu asociācijas ētikas kodeksā un Latvijas Žurnālistu savienības ētikas kodeksā ietvertos noteikumus un iestrādātos principus, komunikācijas zinātniskajā literatūrā, žurnālistikas mācību grāmatās un citur atspoguļotos labas žurnālistikas prakses ieteikumus, ieskaitot EDSO (OSCE) Demokrātisko un cilvēktiesību institūciju biroja (ODIHR) 2011. gada 17. septembra Saeimas ārkārtas vēlēšanu novērotāju ierobežotas misijas (LEOM) paziņojumu.

**1. Vispārīgie noteikumi godīguma, patiesas informācijas un objektivitātes
nodrošināšanai**

1.1. Raidījumu veidotājiem jānodrošina uzticēšanos faktiem, sniedzot publikai informāciju atbilstoši žurnālistikas profesionālajiem standartiem, t. i., caurskatāmu (kritiski izvērtēti un atklāti avoti un ziņu sniegšanas apstākļi), patiesu (pārbaudīta faktoloģisko apgalvojumu atbilstība faktiem vai vismaz sniegta atsauce uz avotu), daudzpusīgu un līdzsvarotu (atspoguļota viedokļu daudzveidība, ziņa un redakcionālais viedoklis ir nošķirti, korekti sniegti visu iesaistīto pušu viedokļi) un pilnīgu (sniegta nepieciešamā fona informācija par kontekstu) informāciju. Ja raidījumā tiek iekļauta nepārbaudīta informācija, skaidri jānorāda tās avots un jāinformē auditorija, ka minētā informācija tiks precizēta. Ja līdz vēlēšanām palikusi mazāk nekā nedēļa, raidījuma veidotājiem jāatturas sniegt auditorijai vispusīgi nepārbaudītu vai anonīmos avotos balstītu informāciju, kurai var būt ietekme uz vēlēšanu rezultātiem.

1.2. Faktu izklāstam raidījumos jābūt objektīvam, skaidram un nepārprotamam, atklājot svarīgākās sakarības. Objektivitāte raidījumos nevar tikt panākta tikai ar vienkāršu matemātisku līdzsvaru starp pretējiem viedokļiem, bet gan ar pilnīgu apstākļu aprakstu.

1.3. Raidījumu veidotājiem/vadītājiem pret raidījuma viesiem jāizturas vienlīdzīgi (līdzvērtīgi). Lai gan intervijas virzība atkarīga no raidījuma mērķa, jāizvairās no personīgas aizstāvēšanas (vai apvainošanas) ne vien publiskos paziņojumos, bet arī jautājumu izvēlē. Elektroniskajam plašsaziņas līdzeklim savā rīcības kodeksā, kas jāizstrādā saskaņā ar EPLL 24. panta piektās daļas noteikumiem, jāparedz mehānisms, kā tiek izvērtēti raidījumu veidotāju interešu konflikti.

1.4. Lai saglabātu daudzpusību, raidījumos jānodrošina iespējami plašāks dažādu viedokļu atspoguļojums. Ja tematikas pilnīgu izpēti nav iespējams panākt vienā sižetā, viedokļu daudzveidība jānodrošina, sagatavojot papildu sižetus, kas veltīti vienam tematam. Ja kāds sižets noteiktu iemeslu dēļ nav vispusīgs, šie iemesli ir skaidri jānorāda, kā arī jāinformē skatītāji un klausītāji, ka sekos turpinājums, kurā tiks risināta sižetā aizsāktā problēma un nosaukti trūkstošie fakti.

1.5. Atspoguļojot dažādus sabiedrības viedokļus, adekvāti un vienlīdzīgi jāatspoguļo dažādi uzskati, novēršot tendenciozitāti. Raidījumos, kuros tiek risināti pretrunīgi jautājumi, jāietver daudz maz vienlīdzīgs viedokļu apjoms par attiecīgo tēmu. Ja nav izdevies iegūt kādu viedokli, kas ir kritiski svarīgs tēmas atklāšanai (piemēram, vēlēšanu kandidāta viedokli, pret kuru pirmo reizi viņa konkurenti publiski izvirzījuši nopietnas apsūdzības), auditorijai jāraksturo, kādi un cik viedokļa noskaidrošanas mēģinājumi bijuši.

1.6. Veidojot raidījumu ciklu, raidījumā pieļaujama atsevišķa viedokļa atspoguļošana, tomēr pašam ciklam kopumā ir jāatspoguļo uzskatu dažādība par attiecīgo tēmu. Skatītājiem un klausītājiem iepriekš jāpaziņo, ka cikls radīts ar nodomu sniegt līdzsvarotu priekšstatu par attiecīgo problēmu.

1.7. Nav pieļaujama to personu ietekme uz raidījumu saturu, kas izvieto reklāmu, sponsorē raidījumus vai ir cita veida komerciālās attiecībās ar elektronisko plašsaziņas līdzekli.

1.8. Atspoguļojot sabiedriskās domas aptauju rezultātus, it sevišķi par partiju vai amatpersonu pirmsvēlēšanu popularitāti, elektroniskajam plašsaziņas līdzeklim jāvadās no šādiem principiem:

1.8.1. Ja ir šaubas par aptaujas metodoloģisko korektumu, redakcionāli jāizsver, vai pastāv pietiekama sabiedriskā interese attiecīgo aptauju publiskot;

1.8.2. Jāizvairās no sabiedrisko domas aptauju rezultātu sensacionalizēšanas – aptaujas rezultāti pēc iespējas jāatspoguļo kā daļa no tendences, nevis kā atsevišķi, no konteksta atrauti skaitļi. Piemēram, partiju un amatpersonu popularitāte jāatspoguļo vismaz vairāku mēnešu griezumā, uzmanīgi izturoties pret popularitātes lēcieniem vai kritieniem viena mēneša ietvaros.

1.8.3. Auditorijai jāsniedz pietiekama informācija, lai saprātīgi vēlētajī varētu novērtēt aptaujas rezultātu ticamību. Pēc iespējas jāsniedz informācija par:

1.8.3.1. aptaujas veicēju un pasūtītāju;

1.8.3.2. aptaujas izlasi (piemēram, 1004 Latvijas pilsoņi vai 545 ekonomiski aktīvie Latvijas pilsoņi);

1.8.3.3. aptaujas veikšanas laiku (piemēram, 2014. gada februāris);

1.8.3.4. aptaujā uzdoto jautājumu;

1.8.3.5. aptaujas veikšanas metodi (piemēram, klātienē intervijas, telefonintervijas, intervijas internetā);

1.8.3.6. par statistisko kļūdu (it sevišķi tad, ja aptauja ir partiju vai amatpersonu popularitātes reitingi).

1.9. Atspoguļojot *vox populi* (piemēram, cilvēku viedokļu uz ielas vai tiešraides diskusijas aptaujas rezultātus) raidījuma vadītājam jānorāda, ka attiecīgā aptauja nav uzskatāma par reprezentatīvu, proti, ka tā ilustrē tikai dažu cilvēku viedokļus un ka no aptaujas rezultātiem nav izdarāmas tālākas prognozes.

2. Objektīvas un vispusīgas informācijas sniegšana ziņās

2.1. Ziņām jābūt precīzām un objektīvām, lai būtu iespējams tās pārbaudīt. Ikvienai ziņai ir jāatspoguļo fakti un jābalstās uz faktoloģiskiem apgalvojumiem, tā nedrīkst būt maldinoša, nepatiesa vai nepilnīga. Viedokļiem ziņā jābūt pasniegtiem līdzvērtīgi un jāaptver visi svarīgākie uzskati par attiecīgo tēmu.

2.2. Redakcionālos (redakcijas vai žurnālista) viedokļus un komentārus jāatdala no ziņām un jānosauc viedokļa vai komentāra autors.

2.3. Jāievēro politiskā neitralitāte. Aizliegts ziņas balstīt tikai uz faktiem, kas saskan ar raidījuma veidotāja/vadītāju personīgo viedokli. Ja ēterā tiek izplatīts redakcionālais viedoklis, auditorijai tas skaidri jānorāda. Ziņu raidījumiem ir jāpiedāvā galvenokārt notikumu un tēmu apskats/izklāsts, ļaujot skatītājiem pašiem veidot savu viedokli.

2.4. Ziņu veidošanai jāizmanto pēc iespējas plašāks informācijas avotu apjoms. Iespēju robežās un, it īpaši svarīgas informācijas gadījumā nepieciešams izmantot vairākus avotus informācijas pārbaudei.

3. Objektīvas un vispusīgas informācijas sniegšana intervijās un diskusijās

3.1. Intervijās un diskusijās ar cieņu jāizturas pret intervējamām personām un diskusijas dalībniekiem, nepieļaujot nekorektus un paviršus formulējumus. Tas nenozīmē, ka žurnālisti nedrīkst uzdot intervējamai personai tiešus un detalizētus jautājumus, pieprasot skaidras atbildes.

3.2. Intervējamai personai jābūt laikus informētai par intervijas un diskusijas tematiku, kā arī formātu. Šis nosacījums īpaši attiecas uz pirmsvēlēšanu laiku.

3.3. Pret visām intervējamām personām un diskusijas dalībniekiem jāvēršas līdzīgā balss tonī. Žurnālistam jāizvairās no neobjektivitātes iespaida radīšanas, izmantojot balss melodiju un intonāciju.

3.4. Intervijas un diskusijas ne pēc satura, ne pēc uzaicinātajiem dalībniekiem nedrīkst radīt iespaidu, ka tās simpatizē kādam noteiktam partejiskam viedoklim.

3.5. Intervējot aculieciniekus vai ekspertus, tie jāiedrošina, nevis jāprovocē.

3.6. Intervējamai personai vai diskusijas dalībniekam, kuram tiek lūgta atbildēt uz kritiku, jāsniedz iespēja atbildēt uz katru no galvenajiem tēmas punktiem. Ir neētiski izvēlēties intervējamās personas vājākās atbildes, nevis izmantot efektīvākos argumentus.

4. Īpašie informācijas sniegšanas nosacījumi pirmsvēlēšanu laikam

4.1. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu redakcijām ieteicams izveidot koleģiālu konsultēšanās mehānismu sarežģītu redakcionālu lēmumu pieņemšanai pirmsvēlēšanu laikā.

4.2. Pirmsvēlēšanu laikā raidījumu veidotājiem jānošķir vēlēšanu kandidātu aktivitātes no šo pašu personu kā valsts amatpersonu (piemēram, ministru, pašvaldības vadītāju, Saeimas amatpersonu) aktivitātēm. Atkarībā no parādīšanās konteksta attiecīgā persona jāpiesaka vai nu kā vēlēšanu kandidāts vai kā valsts amatpersona. Lemjot par vēlēšanu kandidāta, kurš vienlaikus ir arī valsts amatpersona, atspoguļošanu pirmsvēlēšanu laikā, ir katru reizi atsevišķi redakcionāli izsveramai šādi kritēriji:

4.2.1. sabiedriskā interese zināt attiecīgās amatpersonas viedokli vai rīcību;

4.2.2. šīs amatpersonas iepriekšējā atspoguļojuma intensitāte attiecīgajā medijā vai raidījumā;

4.2.3. nepieciešamība garantēt godīgus dažādu partiju pirmsvēlēšanu konkurences apstākļus.

4.3. Pirmsvēlēšanu laikā raidījumu veidotājiem jāatrod piemērots atspoguļojuma līdzsvars starp pozīcijas kandidātiem, opozīcijas kandidātiem un kandidātiem no politiskajiem spēkiem, kas nav pārstāvēti attiecīgajā vēlētajā institūcijā (pašvaldības domē, Saeimā, Eiropas Parlamentā). Redakcionāli jānodrošina, lai nevienam no nozīmīgajiem politiskajiem spēkiem netiktu liegts samērīgs atspoguļojums kādā no pirmsvēlēšanu raidījumu cikliem.

4.4. Pirmsvēlēšanu laikā lemjot par to, vai atspoguļot kādu jaunu partijas vai politiskās amatpersonu iniciatīvu (piemēram, jauns likumprojekts Saeimā, partijas dalība pilsētas svētkos), raidījuma vadītājiem jālīdzsvaro sabiedriskā interese informēt auditoriju par šo iniciatīvu ar nepieciešamību nodrošināt godīgus dažādu partiju pirmsvēlēšanu konkurences apstākļus. Labs balanss var izpausties kā, piemēram, vairāku partiju viedokļu apkopojums par attiecīgo iniciatīvu vai skaidra attiecīgās iniciatīvas pirmsvēlēšanu konteksta atklāšana auditorijai.

4.5. Ja tiešraides pirmsvēlēšanu intervijas vai diskusijas laikā kādam klāt neesošam vēlēšanu kandidātam tiek izteikti jauni, smagi pārmetumi, par kuru ticamību nav iespējams acumirkli pārliecināties, attiecīgais elektroniskais plašsaziņas līdzeklis nodrošina aizskartajai personai vai partijai tiesības uz atbildi kādā no tuvākajiem ziņu raidījumiem.

4.6. Izvēloties partiju pārstāvjus partijas viedokļa paušanai ziņu sižetos, intervijās vai diskusijās, elektroniskajam plašsaziņas līdzeklim vēlams pēc iespējas izvēlēties, vai nu pašu partiju piedāvātos kandidātus vai arī tos politiķus, kuri, atbilstoši savam amatam vai statusam partijā, visrepresentatīvāk var atspoguļot partijas kopējo skatījumu.

4.7. Pirmsvēlēšanu laikā tikai izņēmumu gadījumos ir pieļaujams intervēt vēlēšanu kandidātus kā neitrālus ekspertus vai vērtētājus par tematiku, kas neskar vēlēšanu aktualitātes. Katram šādam atspoguļojumam jābūt balstītam acīmredzamā sabiedriskā interesē, kā arī jābūt redakcionāli izsvērtam, vērtējot godīgas vēlēšanu konkurences nodrošināšanas vajadzību.

4.8. Lūdzot ziņu raidījumos, intervijās vai diskusijās ar partijām tieši nesaistītiem ekspertiem vai vērtētājiem komentēt pirmsvēlēšanu politiskās norises, attiecīgā raidījuma veidotāji lūdz šiem vērtētājiem vai ekspertiem apliecinājumu, ka viņiem attiecībā pret šo partiju nav interešu konfliktu: piemēram, viņi nav attiecīgās (vai konkurējošās) partijas biedri vai ka attiecīgā (vai konkurējošā) partija nav viņu komerciālais klients. Ja atklājas interešu konflikts, tad vērtētāja vai eksperta viedoklis var tikt atspoguļots tikai tad, ja auditorijai tiek skaidri atklāta konfliktējošo interešu būtība.